

Pioniersprogramma

Waddenfonds

2012 - 2013

Versie 1.2

20 december 2013

Inhoud

1. Inleiding	2
2. Programma Waddenfonds 2012-2013	4
3. Natuur en Water	6
3.1 Inleiding.....	6
Programma 2012-2013.....	7
4. Programma Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en	15
cultuurhistorie	15
4.1 Inleiding.....	15
Programma 2012-2013.....	17
5. Energietransitie en duurzame ontwikkeling havens	22
5.1 Inleiding.....	22
Programma 2012-2013.....	23
6. Landbouw en Visserij	28
7. Budget lokale Innovaties	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

1. Inleiding

Met de officiële instelling op 9 juni 2012 van de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds is een nieuwe stap gezet in de ontwikkeling van het Waddenfonds. Startpunt van de gedachtenvorming over het Waddenfonds was in 2004 de presentatie van de bevindingen van de Adviesgroep Waddenzeebeleid (commissie Meijer). De centrale boodschap was dat een offensieve strategie geboden is om de hoofddoelstelling *duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap* te kunnen waarmaken.

Om die offensieve strategie te kunnen uitvoeren, wordt het Waddenfonds opgericht. Het fonds, op dat moment nog onder verantwoordelijkheid van het Rijk, is gekoppeld aan een investeringsplan met een looptijd van twintig jaar waarin het kabinet zijn ambities ten aanzien van de Waddenzee en het Waddengebied schetst. De hoofddoelstellingen van het Waddenfonds zijn:

- Het vergroten en versterken van de natuur- en landschapswaarden van het Waddengebied;
- Het verminderen of wegnemen van externe bedreigingen van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee;
- Een duurzame economische ontwikkeling in het Waddengebied dan wel gericht zijn op een substantiële transitie naar een duurzame energiehouding in het Waddengebied en de direct aangrenzende gebieden;
- Het ontwikkelen van een duurzame kennishouding ten aanzien van het Waddengebied.

In de toenmalige Wet op het Waddenfonds was bepaald dat de vier hoofddoelstellingen nevensgeschikt zijn. Natuurwaarden, de economische structuur, een duurzame energiehouding en de ontwikkeling van kennis over het Waddengebied zullen in samenhang en evenwicht moeten worden ontwikkeld. Daarbij dient gestreefd te worden naar een gelijke verdeling tussen ecologische en economische investeringen in het Waddengebied. Via een Uitvoeringsplan Waddenfonds met een looptijd van vijf jaar wordt nadere invulling gegeven aan het investeringsplan.

Op 30 september 2010 geeft het kabinet Rutte in het regeerakkoord 'Vrijheid en Verantwoordelijkheid' aan dat zij het Waddenfonds zal decentraliseren naar de Waddenprovincies Noord-Holland, Groningen en Fryslân. Daarmee krijgen de Waddenprovincies per 1 januari 2012 als autonome taak de besteding van de middelen van het Waddenfonds.

Besloten is om die taak onder te brengen in de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds. Op 9 juni 2012 is zowel het Algemeen als het Dagelijks Bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds benoemd, bestaande uit statenleden en gedeputeerden van de drie Waddenprovincies. In het Bestuursakkoord dat op 14 september 2011 tussen de Waddenprovincies gesloten is, staat benoemd dat de middelen uit het Waddenfonds op programmatische wijze zullen worden besteed. Daarbij blijven de oorspronkelijke doelstellingen van het Waddenfonds intact.

De hoofddoelstellingen van het Waddenfonds zijn in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 verder geoperationaliseerd. Besloten is dat de doelstellingen uit dit Uitvoeringsplan van kracht blijven, met de kanttekening dat per 1 januari 2014 een nieuw Uitvoeringsplan van kracht zal worden.

Met de overgang van het Waddenfonds, van het Rijk naar de Waddenprovincies en het opstellen van de Gemeenschappelijke Regeling zijn in de periode 2011 tot medio 2012 geen projecten beschikt.

Om invulling te geven aan de hoofddoelstellingen van het Waddenfonds én de wens om de doelstellingen zoals geformuleerd in het Uitvoeringsplan 2010-2014, te realiseren, is in de afgelopen maanden een programmadocument voor de periode 2012-2013 ontwikkeld. Het programmadocument heeft tot doel het inhoudelijke kader te bieden op basis waarvan projecten ingediend en gesubsidieerd kunnen worden. Naast het programmadocument is ook een subsidieverordening ontwikkeld.

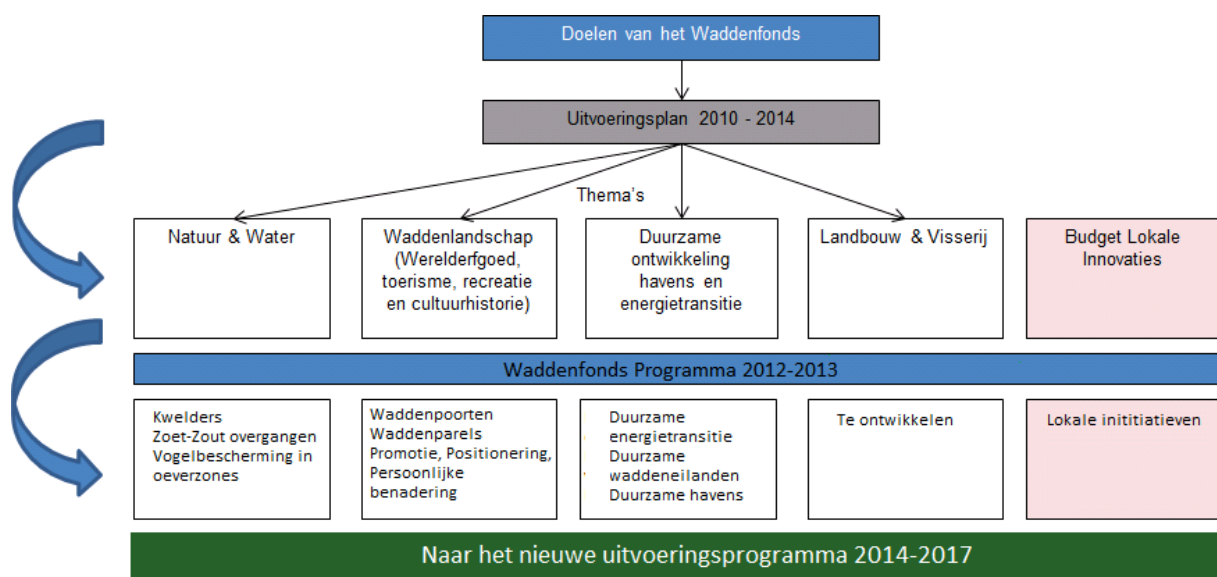
Kenmerkend voor het programmadocument Waddenfonds 2012-2013 is dat het zowel moet voorzien in aansprekende projecten die een bijdrage leveren aan de hoofddoelstelling van het Waddenfonds als aan de wens om de komende twee jaar ervaring op te doen met een slagvaardige manier van werken die in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2014-2017 wordt geborgd.

2. Programma Waddenfonds 2012-2013

De hoofddoelstellingen van het Waddenfonds worden aan de hand van vier thema's verder uitgewerkt:

1. Natuur en Water
2. Werelderfgoed, toerisme, recreatie en cultuurhistorie (Waddenlandschap)
3. Duurzame ontwikkeling havens en energietransitie
4. Landbouw en visserij.

Naast deze vier thema's is er een budget voor Lokale Innovaties en een budget kennishuishouding voor de organisatiekosten van de Waddenacademie. Dit laatste budget hoeft pas in 2014 ingesteld te worden.

Met de ontwikkeling van programma- en actielijnen voor de vier thema's én de aanstelling van een programmaregisseur per thema, wordt invulling gegeven aan de wens om snel door te pakken met het ontwikkelen en realiseren van goede projecten die een bijdrage leveren aan de doelstellingen van het Waddenfonds. In de volgende hoofdstukken worden de vier thema's verder uitgewerkt in een programma voor de periode 2012-2013.

Inhoudelijke toetsingscriteria

Het Programma Waddenfonds 2012-2013 is onderdeel van het meerjarig Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014. De programmatische benadering houdt in dat de onderscheiden projecten maximaal bijdragen aan het bereiken van de programmadoelstellingen.

Deze doelstellingen zijn uitgewerkt in vijf deelprogramma's: vier thematische deelprogramma's en het Budget Lokale Innovaties. Iedere subsidieaanvraag die voor dit programma wordt ingediend, dient zowel bij te dragen aan de doelstellingen van het uitvoeringsprogramma als aan een van de daarop gebaseerde (thematische) deelprogramma's. Om dit te kunnen toetsen zijn algemeen geldende toetsingscriteria en specifieke inhoudelijke criteria per (thematisch) deelprogramma geformuleerd. Aan

de hand hiervan kan per project de bijdrage aan de doelstelling van het programma in beeld worden gebracht. Het budget lokale vernieuwing wordt uitgewerkt in hoofdstuk 7.

Duurzame kennisontwikkeling

In de bestuursovereenkomst is vastgelegd dat duurzame kennisontwikkeling onderdeel is van de programma's en projecten. Er is voor gekozen dit niet als generieke verplichting in elke beschikking op te nemen, maar in de programma uitwerking aan te geven op welke wijze de duurzame kennisontwikkeling moet worden gewaarborgd. Bij de subsidiebeschikkingen voor individuele projecten zal hierbij maatwerk worden geleverd. Waar kennisontwikkeling aan de orde is, vervult de Waddenacademie een adviserende en eventueel bemiddelende rol.

3. Natuur en Water

3.1 Inleiding

Het Waddengebied is een in de wereld uniek getijdengebied waar een vrijwel ononderbroken systeem van zand- en slikplaten te vinden is en een enorme variëteit aan landschappen, flora en fauna. Om die reden ook is de Waddenzee, als onderdeel van het Waddengebied, in 2009 uitgeroepen tot w. Die status brengt zowel extra erkenning voor het Waddengebied met zich mee als ook extra verplichtingen om de unieke status van het gebied te behouden.

De waarde van de Waddenzee voor de natuur en het medegebruik staat onder druk. Door visserij, morfologische veranderingen – onder meer door baggerwerkzaamheden, recreatie en bedijkingen en inpolderingen rondom het gebied – maar ook door invloeden van buitenaf zoals de klimaatverandering en de invloed van exoten. Dat heeft gevolgen voor de waterkwaliteit, de opbouw van het voedselweb, het areaal biobouwers, de klimaatbestendigheid en de functie van de Waddenzee in de internationale ecologie. Het Programma naar een Rijke Waddenzee, de basis voor het thema Natuur en Water binnen het Waddenfonds, geeft antwoord op de vraag hoe deze gevolgen kunnen worden tegengegaan.

Voor de periode tot 2026 zijn vijf speerpunten gedefinieerd:

1. *Waddenzee klimaatbestendig*

De doelstelling voor 2026 is het optimaal waarborgen van de veiligheid voor de bewoners en gebruikers in het gebied. De Waddenzee groeit op een natuurlijke wijze mee met de zeespiegelstijging. Het areaal natuurlijke kwelders in het Waddengebied wordt uitgebreid en de kwaliteit van de kwelders wordt significant verbeterd. Onderdeel van die kwaliteitsverbetering is de aanwezigheid van alle successiestadia en de aanwezigheid van zoet-zoutovergangen die de migratiemogelijkheden van organismen waarborgen.

Afgeleid van de doelstelling voor 2026, is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling voor 2014 opgenomen de uitbreiding van het areaal natuurlijke kwelders in het Waddengebied en verbetering van de kwaliteit. Er is in 2014 één zoet-zoutovergang gerealiseerd.

2. *Herstel biobouwers*

De doelstelling voor 2026 is dat de verstoring van de bodem zodanig beperkt is dat ongestoorde natuurlijke mosselbanken en zeegrasvelden voorkomen. Het areaal aan mosselbanken met een natuurlijke dichtheid en het areaal aan zeegrasvelden is vergroot. Schelpdierbanken zijn volop aanwezig, zowel litoraal als sublitoraal.

Afgeleid van de doelstelling voor 2026 is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling voor 2014 opgenomen dat het areaal aan mosselbanken met een natuurlijke dichtheid en het areaal aan zeegrasvelden en schelpdierbanken is vergroot. In 2014 heeft zich 300 tot 500 hectare sublitorale mosselbanken ontwikkeld en is er goed zicht op de kansrijkdom tot het ontwikkelen van zeegrasvelden.

3. *Herstel voedselweb*

De doelstelling voor 2026 is een evenwichtige opbouw van het voedselweb, zowel onderin (bacteriën, fytoplankton), middenin (schelpdieren, krabbetjes, kreeftjes, garnalen, e.d.), meer bovenin (vis, bruinvis e.d.) als bovenin (dolfijnen, zeehonden, vogels, e.d.). De functies van het Waddengebied voor de natuur zijn daarmee gewaarborgd: verblijf- en doortrekgebied voor vogels (tankstation, rust op de hoogwatervluchtplaatsen), kraamkamer vissen e.d.

Afgeleid van de doelstelling voor 2026 is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling opgenomen voor 2014 dat het aantal foerageergebieden voor zeezoogdieren, vissen en (trek)vogels is toegenomen. Verder is het voedselweb verbeterd, zowel onderin, middenin, meer bovenin en bovenin.

4. *Waterbodem en waterkolom*

De doelstelling voor 2026 is dat het water van de Waddenzee veel helderder en de waterkwaliteit veel hoger is dan het waddenwater van nu. De abiotische randvoorwaarden voor een rijke Waddenzee zijn verder geoptimaliseerd.

Afgeleid van de doelstelling voor 2026 is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling voor 2014 opgenomen dat de eerste stappen in het terugdringen van de bodemberoering gezet zijn. Tevens is er ervaring opgedaan met de effecten van experimenten die erop gericht zijn de abiotiek van de Waddenzee te verbeteren.

5. *De Waddenzee internationaal ingebed*

De doelstelling voor 2026 is dat migrerende soorten vogels, vissen en zeezoogdieren zowel in de Waddenzee als ook op andere bestemmingen voldoende voedsel, rust en voortplantingsmogelijkheden vinden. De verschillende landen langs de trekroutes werken samen aan de bescherming van deze soorten en hebben een gedeelde verantwoordelijkheid voor zowel de soorten als de gebieden waar de soorten van afhankelijk zijn.

Afgeleid van de doelstelling voor 2026 is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling voor 2014 opgenomen dat de samenwerking trilateraal en met de andere gebieden die voor het functioneren van de Waddenzee van belang zijn, versterkt is. Het is mogelijk gemaakt om regelmatig inzicht te verkrijgen in de kwaliteit en het succes van bijvoorbeeld voedselaanbod, voortplantingsmogelijkheden en overleving van migrerende soorten in het Waddengebied, zodat daar snel op geanticipeerd kan worden.

Programma 2012-2013

Een van de centrale thema's in het Waddenfonds is het duurzaam beschermen en ontwikkelen van de natuurwaarden van de Waddenzee als geheel. Voor het programma 2012-2013 wordt ingezoomd op de randen van het wad. Daardoor wordt focus aangebracht in de projecten die binnen het thema Natuur en Water kunnen worden ingediend. Verder laat deze focus zich goed combineren met activiteiten die op de andere thema's ontplooid worden.

Onder de 'Randen van de Waddenzee' wordt verstaan: de overgangszone tussen het gebied waar het zeewater niet komt (rampen uitgezonderd) en waar het (soms) komt. In grote lijnen is dat de zone rondom de waterkeringen, binnendijks en buitendijks. De Noordzeekustzone behoort niet tot dit bereik.

De strategie rondom de Randen van de Waddenzee is momenteel nog in ontwikkeling. Eind 2012 zal dit leiden tot een concrete kansenkaart voor projecten langs de randen van de Waddenzee.¹ Op basis daarvan kan door het bestuur tot een nadere aanscherping of verbijzondering van de toetsingscriteria voor de toepassing van het Waddenfonds worden besloten.

In de toepassing van het Waddenfonds wordt aansluiting gezocht bij de aanpak van het Programma naar een Rijke Waddenzee. Bij focus op de randen van het wad wordt de ontwikkeling hiervan als volgt omschreven:

“De overgang van het natte wad naar de vastelandskust is nu op veel plaatsen scherp en hard. Ecologische en klimaatdoelstellingen maken verzachting en bredere gradiënten nodig. Deze doelstellingen zouden hierbij wel eens hand in hand kunnen gaan. Vier inhoudelijke invalshoeken staan daarbij centraal:

- *Jonge kwelders*
Jonge kweldervegetatie is belangrijk vanuit het oogpunt van biodiversiteit, omdat een aantal plantenetende watervogels er afhankelijk van is, andere vogels er broeden en omdat het veel kenmerkende planten en insectensoorten herbergt. In het samenhangende waddensysteem is een tekort aan jonge kwelders. Natuurlijke verjonging van kwelders is door dijk- en kadeaanleg beperkt. Daardoor verouderen kwelders langs de vastelandskust. Verouderende kwelders hebben minder variatie in biotopen en soorten van planten en dieren;
- *Zoet-zout*
Zoete en zoute watersystemen zijn van elkaar gescheiden door dijken, sluizen en kades. De migratie van vissen en andere waterfauna tussen de deelbiotopen in hun levenscyclus wordt belemmerd. Ook kunnen vissen niet migreren tussen het open water van de Waddenzee en de wateren op de bedijkte kwelders en de inlagen achter de zeedijk. Incidenteel worden grote hoeveelheden zoetwater in het zoute water gespuid met lokale sterfte van soorten in de Waddenzee;
- *Klimaat*
Een geleidelijke overgang van het natte wad naar de vastelandskust draagt bij aan de klimaatbestendigheid van het Waddengebied. Vooral de vegetatie van de jonge kwelders is in staat veel slib in te vangen. De jonge kweldervegetatie is in staat sediment in te vangen zodat de zeespiegelstijging bijgehouden kan worden, en de golfenergie op dijken wordt vermindert. Oudere kwelders vangen door hun scherpere overgangen minder sediment in. Bij harde grenzen (zoals de huidige Afsluitdijk) is van meegroeien met de zee geen sprake;

¹ Die ontwikkeling wordt ingevuld door een aantal verkenningen in het kader van het Programma naar een Rijke Waddenzee. Het gaat op dit moment in ieder geval om de volgende verkenningen:

Verkenning naar de kwaliteit en locaties van bestaande hoogwatervluchtplaatsen (HVP's) en broedplaatsen en vanuit de ecologie de noodzaak voor (evt. de aanleg van) extra locaties. In het laatste kwartaal van 2012 zal een kaart beschikbaar zijn met kandidaat-locaties voor aanleg van nieuwe HVP's/broedplaatsen en van bestaande locaties die in hun functie van HVP of broedplaats verbeterd kunnen worden.

Verkenning naar de mogelijkheden van Waddenzeebreed dynamisch integraal kwelderbeheer waarin zoveel mogelijk ruimte is voor natuurlijke aangroei en afslag, waar combinaties mogelijk zijn met veiligheid, ecologie en/of recreatie. Dit zal eind 2012/begin 2013 een kaart opleveren met locaties waar ondersteuning van kwelderontwikkeling en -beheer wenselijk is.

Verkenning door DLG (in opdracht van PRW) naar de noodzaak voor aanvullende maatregelen voor de vispasseerbaarheid van de kustzone en zoet-zoutovergangen. Daaruit zal blijken of er nog locaties zijn die ten behoeve hiervan verbeterd kunnen worden nadat alle lopende projecten zijn uitgevoerd.

- *Landschapsbeleving*
Juist de overgangen tussen land en water zijn aantrekkelijk en leveren een van de belangrijkste kwaliteiten van het Waddengebied. Mooie kusten, rijke dijken, afgewisseld met kwelders bieden een hoge kwaliteit voor landschapsbeleving.”

Programmaliijn 1 Geleidelijke overgangszones tussen land en water (met name kwelders)

De programmaliijn is gericht op de realisatie van duurzaam beheerde overgangszones tussen land en water aan de randen van de Waddenzee (oeverzones). Enerzijds door het verbeteren van het beheer van bestaande oeverzones, anderzijds door de aanleg van nieuwe buitendijkse oeverzones (kwelders).

Doelen

- Uitbreiding van het areaal aan oeverzones in het Waddengebied;
- Herstel en versterking van bestaande oeverzones;
- Ontwikkelen van duurzame onderhoudsmodellen en financieringsstructuren.

Toetsingscriteria

- Het project draagt aantoonbaar bij aan de vergroting van de pionierszone en versterking van gradiënten (hoogte, dynamiek, zoutgehalte), ingeval van (her)inrichtingsmaatregelen;
- Het project draagt aantoonbaar bij aan vergroting van de variatie in vegetatie (of behoud daarvan, waar de variatie groot is), ook in de hogere kwelderzone, in geval van beheermaatregelen;
- Met name bij buitendijkse aanleg van nieuwe oeverzones: het project levert aantoonbaar ecologische meerwaarde op en voldoet aan de normen en criteria van de Wet Natuurbescherming 1998.

Centraal in deze programmaliijn staat de realisatie van duurzaam beheerde overgangszones tussen land en water aan de randen van de Waddenzee (oeverzones). Dat kan enerzijds door het verbeteren van het beheer van bestaande oeverzones. Anderzijds door de aanleg van nieuwe buitendijkse oeverzones (kwelders). De laatste mogelijkheid is ondergebracht in een aparte actielijn, omdat hierbij complexe beleidsvragen aan de orde zijn, verbonden aan menselijke ingrepen in gebieden die de status hebben van te beschermen habitat. Voor deze ingrepen is een beoordeling van de ecologische meerwaarde van belang, om te kunnen voldoen aan de voorwaarden voor vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998.

Kwelders zijn belangrijk voor zowel natuur als mens in het Waddengebied. Het ontwikkelen en realiseren van duurzame kwelders draagt daarmee niet alleen bij aan het duurzaam ontwikkelen en beschermen van de natuurwaarden van het gebied, maar draagt tevens bij aan het op een tastbare, zichtbare en beleefbare wijze tonen van de wstatus. In dit programma wordt daarom mede aandacht besteed aan projecten waarin het behoud en herstel van natuurwaarden wordt verbonden aan veiligheid en recreatief medegebruik van het gebied.

Actielijn 1.1 Verbetering van bestaande overgangszones tussen land en water

In het algemeen worden de bestaande geleidelijke overgangszones in de Waddenzee gevormd door kwelders. De veroudering van de kwelders vormt een centraal knelpunt in het huidige kwelderbeheer. Veroudering wordt veroorzaakt door het opslibben van de kwelders, waardoor ze steeds verder boven water komen te liggen. Dit leidt, op zijn beurt, tot verlies van het areaal aan dynamische pionierszones en tot afname van gradiënten in fysieke kenmerken (hoogte, dynamiek, zoutgehalte). Dit zorgt ervoor dat flora en fauna steeds minder divers worden. Het meest zichtbare kenmerk is dat de vegetatie steeds meer gedomineerd wordt door de grassoort 'zeekweek' (ook wel bekend als 'strandkweek').

Projecttypen die in aanmerking komen voor subsidie:

- Door (her)inrichting vergroten van de pionierszone en versterken van de gradiënten (hoogte, dynamiek, zoutgehalte), bijvoorbeeld door het weghalen van zomerdijken, het creëren van een meer natuurlijke afwatering, afplaggen e.d.;
- Door eenmalige beheersmaatregelen (maaien, beweiding) zorgen voor behoud en herstel van variatie in biotopen, ook in de hogere kwelderzone;
- Ontwikkelen en realiseren van alternatieve vormen van financiering voor het beheer van oeverzones.

Actielijn 1.2 Aanleg van nieuwe overgangszones (buitendijks)

Nieuwe aanleg van oeverzones heeft vooral ecologische waarde als de beoogde nieuw aan te leggen oeverzones voorzien in een dynamische pionierszone en diverse gradiënten: in hoogte, dynamiek en het zoutgehalte van het water dat eroverheen spoelt. Het is momenteel nog niet duidelijk wat **voldoende** ecologische meerwaarde is voor vergunningverlening in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. Maar in ieder geval is wel duidelijk: hoe meer meerwaarde, des te kansrijker.

De noodzaak van het bestaan van een dynamische pionierszone leidt ertoe dat aanleg van nieuwe buitendijkse oeverzones, in dit programma, wordt beperkt tot locaties waar golfwerking en stroming zo beperkt zijn, en de natuurlijke aanvoer van sediment bij voorkeur ook zo groot, dat traditionele kwelderwerken (met rijshouten dammetjes) volstaan om ze op hun plaats te houden.

Projecttypen die in aanmerking komen voor subsidie:

- Heraanleg historische kwelders, waar de ecologische meerwaarde (op grond van de oorspronkelijke situatie) evident is;
- Nieuwe oeverzones, voor zover deze voldoen aan de eisen van ecologische meerwaarde en gebruik maken van traditionele kwelderwerken;
- (Kleinschalige) experimenten met nieuwe dijkconcepten en aanlegmethoden voor (buitendijkse) oeverzones.

Programmalijn 2 Zoet-zoutovergangen

Deze programmalijn richt zich op het verbeteren van de zoet-zoutdynamiek in het Waddengebied, met bijbehorende winst voor de soortenrijkdom in zoet, zout en brak water.

Doelen

- Het realiseren van tenminste één extra zoet-zoutovergang;
- Het realiseren van tenminste één extra vispassage.

Toetsingscriteria

- Het project draagt aantoonbaar bij aan de soortenrijkdom in het Waddengebied;
- Het project sluit aantoonbaar aan bij gerelateerde activiteiten en maatregelen in aansluitende gebieden (zoals in het stroomgebied van toeleverende rivieren bij een zoet – zout overgangen).

De afvoer van zoetwater uit het achterland kan meer geleidelijk en gedifferentieerd naar plaats en tijd plaatsvinden. Door het vergroten van de uitwisseling wordt ingezet op verbetering van de migratiemogelijkheden voor vissen en andere aquatische organismen via zowel technische maatregelen in dijken als bij de inrichting van natuurlijke, open zoet-zoutovergangen.

Het realiseren van een sterk verbeterde zoet-zoutdynamiek in het Waddengebied, met bijbehorende winst voor de soortenrijkdom in zoet, zout en brak water, staat centraal in deze programmalijn. Dat biedt zowel ecologische meerwaarde als de mogelijkheid om door te pakken op projecten die door verschillende organisaties in het gebied reeds zijn opgezet. Daarmee worden tevens mogelijkheden gecreëerd om op een meer geïntegreerde wijze samen te werken en daarbij ook andere partners te betrekken. Met het vergroten van de soortenrijkdom wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan zichtbare en beleefbare resultaten.

In het algemeen vindt bij deze aard van ingrepen geen verstoring van bestaande Waddenzee-habitat plaats, dus een afweging tussen habitats (in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998) is hier niet aan de orde.

Actielijn 2.1 Verbeteren van zoet-zoutovergangen / brakwaterzones (inclusief 'brakke parels')

Zoet-zoutovergangen zijn van belang voor het behoud en herstel van de natuurwaarden van het Waddengebied omdat daarmee:

- a. Een brak milieu wordt gecreëerd, waarin bepaalde vegetatietypen kunnen voorkomen, waar op hun beurt bepaalde vogels op foerageren e.d. Dergelijke gebieden worden ook wel 'brakke parels' genoemd;
- b. De natuur in de Waddenzee minder wordt geconfronteerd met een plotselinge toevoer van zoetwater ('zoetwaterschokken').

In het kader van dit programma zal tenminste één zoet-zoutovergang worden gerealiseerd.

Projecttypen die in aanmerking komen voor subsidie:

- Het verbeteren van de verbinding tussen polders en Waddenzee, waarbij onderbouwd wordt dat er een significante brakwaterzone ontstaat aan de binnen- en/of buitenkant van de waddendijk;
- Herstel van historische zoet-zoutovergangen;
- Aanvullende maatregelen die nodig zijn vanwege aanpassen van spuiregime van zoetwater op de Waddenzee, daar waar grote hoeveelheden zoetwater worden geloosd.

Actielijn 2.2 Aanleg van vispassages tussen het vasteland en de Waddenzee

Momenteel zijn de meeste verbindingen tussen Waddenzee en vasteland niet passeerbaar voor trekvisen zoals de rivier- en zeeperk en de fint (alle Natura 2000 habitatsoorten). De populaties van deze soorten blijven daardoor klein. Het wel passeerbaar maken is daarom onderdeel van het natuurlijker maken van de randen van de Waddenzee. Dat betekent dat sluizen en gemalen, in beide richtingen en ook naar het achterland toe, passeerbaar worden gemaakt voor trekvisen. In het algemeen vergt dat ook een continue stroom van zoetwater in de Waddenzee, een geleidelijke overgangszone tussen zoet- en zoutwater en ecologische inrichting van waterlopen. Dit om ervoor te zorgen dat vissen de passage kunnen vinden en dat ze kunnen wennen aan de overgang tussen zout- en zoetwater. Naarmate de overgangszone langer is, zal de overgang tussen zoet en zout geleidelijker verlopen en zullen vispassages beter werken. Bijkomend voordeel van zo'n lange overgangszone voor de natuur is dat een grote brakwaterzone ontstaat, die een eigen natuurwaarde heeft. Voor diverse verder trekkende vissoorten als zalm, forel, houting, paling en steur is het een noodzakelijke voorwaarde dat er doorgaande verbindingen stroomopwaarts zijn, dat de barrières in deze verbindingen worden geslecht en er overigens sprake is van een goede habitat, w.o. waterkwaliteit en ecologische oeverinrichting etc. Hieraan wordt in het Waddenfondsproject 'Ruim baan voor Vissen' gewerkt. Bij de beoordeling van de projecten zal dan ook aandacht gegeven worden aan de mate waarin maatregelen in het achterland functioneel betrokken zijn in de plannen.

Projecttypen die in aanmerking komen voor subsidie:

- Aanleg van vispassages, met uitwerking van lokstromen en gewinningszones;
- Uitbreiding van vismigratiemogelijkheden tussen Waddenzee en watersystemen op het vasteland;
- Innovatieve oplossingen voor vismigratie.

Programmaliijn 3 Vogelbescherming in oeverzones

Deze programmaliijn richt zich op het realiseren van betere foerageer-, rust- en broed-omstandigheden voor vogels in het Waddengebied.

Doelen

- Het realiseren (aanleg of verbetering) van tenminste één of enkele natuurlijke elementen, gericht op het versterken van bepaalde vogelpopulaties, zoals vogelbroedplaatsen en hoogwatervluchtplaatsen (binnendijks en/of buitendijks).

Toetsingscriteria

- Bij buitendijkse aanleg: het projectplan onderbouwt de ecologische meerwaarde van de versterking van beschermde vogelpopulaties ten opzichte van het verlies van habitat. Dat betekent dat het project aantoonbaar leidt tot versterking van een of meerdere, onder Natura 2000 beschermde, vogelsoorten/populaties. Prioritair is daarbij het versterken van bedreigde populaties van beschermde vogels;
- Bij verbetering van bestaande broedlocaties: verbetering van de broedomstandigheden van beschermde vogelsoorten (vermindering predatie en verstoring, vermindering verzuivering).

Veel van de op het wad foeragerende vogels zijn in hun levenscyclus afhankelijk van gebieden die bij de hoogste waterstanden boven water blijven. Dat betreft vooral:

- Hoogwatervluchtplaatsen (HVP's): boven hoogwater gelegen locaties dichtbij foerageerplaatsen, waarop vogels die niet kunnen zwemmen zich bij hoogwater snel kunnen terugtrekken;
- Broedplaatsen: zo hoog gelegen locaties dat vogels die in de Waddenzee broeden daar hun eieren kunnen uitbroeden en hun jongen kunnen opvoeden. Ook broedplaatsen dienen in het algemeen dichtbij foerageerplaatsen te liggen;
- Beschermde vogelsoorten/populaties kunnen worden versterkt door aanleg van extra HVP- of broedlocaties, of verbetering van bestaande locaties. Dergelijke locaties liggen in het algemeen langs de randen van de Waddenzee, binnendijks of buitendijks. Dat zijn daarmee ook interessante natuurprojecten voor deze fase van het Waddenfonds.

Actielijn 3.1 Hoogwater Vlucht Plaatsen

Met name in de westelijke Waddenzee is het oppervlak aan hoge wadplaten en kwelders, die als HVP kunnen fungeren, mede als gevolg van menselijk ingrijpen, ten opzichte van het totale oppervlak van het gebied gering. Vooral in de westelijke Waddenzee is er daarom een relatief 'HVP-tekort'. Bij het verbeteren van bestaande HVP's zal het in de westelijke Waddenzee daarom vooral over binnendijkse gebieden gaan. Nieuwe HVP's kunnen zowel binnen- als buitendijks gerealiseerd worden. Bij buitendijkse aanleg moet er ecologische meerwaarde zijn ten opzichte van bestaand habitat ter plaatse. Voor Natura 2000 betekent dit concreet dat er minimaal sprake moet zijn van een versterking van de populatie beschermde vogels (bij voorkeur: bedreigde beschermde soorten). Voorts geldt hiervoor hetzelfde als gesteld bij programmalijn 2.

Projecttypen die in aanmerking komen voor subsidie:

- Eenmalige maatregelen tot behoud of verbetering van bestaande hoogwatervluchtplaatsen;
- Aanleg van hoogwatervluchtplaatsen (met name in of rond de westelijke Waddenzee).

Actielijn 3.2 Broedplaatsen

Bij de broedplaatsen hebben vogels die op de grond broeden te kampen met onder meer predatie door met name vossen op de kwelders langs de vastelandskust. Daarnaast hebben vogels die niet in hoog gras broeden te kampen met voortgaande veroudering (verruiging) van kwelders.

Op de bestaande kwelders (voornamelijk gelegen in de oostelijke Waddenzee) kunnen eenmalige maatregelen worden genomen om predatie (door omringen van delen van de kwelders door water e.d.) en verruiging (door maaibeheer e.d.) tegen te gaan. In de westelijke Waddenzee zijn er weinig kwelders. Daarom moet in dit deelgebied vooral gedacht worden aan aanleg van nieuwe, predatorvrije broedlocaties, met name in de vorm van een of meer kleine eilandjes.

Projecttypen die in aanmerking komen voor subsidie:

- Eenmalige maatregelen om predatie en/of verruiging op bestaande locaties tegen te gaan;
- Aanleg van broedeilandjes.

4. Programma Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie

4.1 Inleiding

Waddenzee en Waddenkust vormen een bijzonder natuur- én landschappelijk cultuurgebied. Buitendijks is de Waddenzee een hoogst dynamisch en rijk natuurgebied van mondiale importantie met de status van Werelderfgoed, verleend door de Unesco. Binnendijks ligt het verstilde terpen- en wierdengebied; een landschap van rust, ruimte en vergezichten, dat binnen Nederland uniek is qua schaal, aard en weidsheid. Een gebied ook met een smalle economische basis waar krimp actueel is. Toeristisch gezien vormt de Waddenkust op dit moment vooral een anoniem doorganggebied richting de eilanden.

De toeristische waarde van de Waddenkust is nog niet of nauwelijks ontdekt, terwijl de rijkdom van cultuurhistorische en landschappelijke waarden van het Waddengebied (ook juist in hun onderlinge samenhang), de dorpen en stadjes daar wel volop mogelijkheden voor bieden. Zij vormen, zoals het Beheer & Ontwikkelingsplan 'Léven in de Wadden' dit noemt, een 'unique selling point'. De opgave is het stimuleren van activiteiten tot behoud, ontwikkeling en beleving van Landschap en cultuur(historie) alsook om deze op een goede manier te promoten en in beeld te brengen, zodat het kan meeliften op de status van de Waddenzee als Werelderfgoed.

In het Rapport 'Identiteit als troef, Waddenlandschap vol verrassingen' doet de Raad voor de Wadden aanbevelingen voor toeristische ontwikkelingen. Niet alleen voor de eilanden, waar traditioneel aan gedacht wordt als het gaat om toerisme in het Waddengebied, maar wordt ook juist gekeken naar nieuwe mogelijkheden voor het Waddenkustgebied.

Het streefbeeld voor 2026 is een Waddengebied dat nationaal en internationaal op de kaart staat als gulden omlijsting van het Unesco Werelderfgoed. In het Waddengebied is een select aantal concentratiegebieden (de poorten) waar geïnvesteerd wordt in publiekstekkende voorzieningen. Zij dragen bij aan het ontwikkelen van de kritische massa die nodig is voor een breed toeristisch-recreatief voorzieningenniveau in de regio. De verschillende gebieden zijn goed ontsloten en hebben vanuit hun specifieke kwaliteiten aantrekkingskracht op verschillende doelgroepen. Dit geeft nieuwe impulsen voor de vitaliteit van de regio, draagvlak onder voorzieningen en het biedt handvatten voor ontwikkeling van recreatie en toerisme dat bij het karakter van het gebied past. Tegelijk is geïnvesteerd in een kwaliteitsimpuls voor natuur, landschap en cultuur (de parels) van het Waddenkustgebied, teneinde dit gebied mooi en beleefbaar te houden, het versterken en verbinden van plekken met een sterk eigen identiteit, waarmee het landschap zijn verhaal kan blijven vertellen.

Promotie en marketing op basis van 'de waarden van de Wadden' levert niet alleen meer bezoekers op, maar zal ook de duur van het bezoek verlengen. Het aanbieden van streek- en visserijproducten kan het 'waddengevoel' versterken en draagt bij aan de naam en uitstraling van het Waddengebied. Dit geldt ook voor manifestaties, kunst en cultuur rond thema's als havens, wadden en landschap. Goed gastheerschap is voor al deze activiteiten een toegevoegde waarde.

Voor de periode tot 2026 zijn voor dit thema drie speerpunten gedefinieerd:

1. Uitvoeringsstrategie Waddenlandschap

De doelstelling voor 2026 is het realiseren van een herkenbaar, gebiedseigen, waardevol, natuurlijk en cultuurhistorisch landschap in het Waddengebied van Noord-Holland, Fryslân en Groningen dat in de regio breed gewaardeerd wordt en met goede voorzieningen toegankelijk en beleefbaar is. De bewustwording van de (internationale) waarden in het landschap, natuur en cultuur is bij inwoners en lokale overheden significant toegenomen.

Afgeleid van de doelstelling voor 2026 is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling voor 2014 opgenomen: behoud, herstel en ontwikkeling, toegankelijkheid en beleefbaarheid van waardevolle cultuurhistorische elementen (als wierden, terpen, eendenkooien, tûnwallen, elzensingels en dijkcoupures, kenmerkende boerderijen en andere panden, kerken en overige authentieke plekken met een eigen identiteit in de gebieden Noord-Holland, Fryslân en Groningen).

2. Duurzame ontwikkeling Recreatie en Toerisme Waddengebied

De doelstelling voor 2026 is het realiseren van een Waddengebieddekkend netwerk van goed op elkaar afgestemde en aansprekende (inter-)nationale toeristisch-recreatieve trekkers (Waddenpoorten). Zij zetten het Waddengebied op de toeristische kaart en zorgen voor een economische impuls. Daarnaast is er een netwerk aan kleinschalige voorzieningen en routestructuren ontstaan die de identiteit en beleefbaarheid van het gebied oppoetsen (Waddenparels).

Afgeleid van de doelstelling voor 2026 is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling voor 2014 opgenomen het ontwikkelen van een of meer waddenpoorten en het realiseren van diverse waddenparels.

3. Verduurzaming Vaarrecreatie

Door het maken van betere afspraken tussen terreinbeheerders, toezichthouders op het Wad en gebruikers van het Waddengebied, door goede voorlichting vooraf aan recreanten en door het ontwikkelen van duurzame voorzieningen voor recreanten (zoals elektrisch vervoer) en toeristische activiteiten op het vasteland, is het mogelijk de druk op het gebied te verlichten en te komen tot een balans tussen recreatie en natuur.

De doelstelling voor 2026 is het realiseren van een duurzame vaarrecreatie die ecologisch houdbaar, economische levensvatbaar en sociaal acceptabel is. En waarbij de vaarrecreant zich meer bewust is van de unieke kwaliteiten van het gebied waardoor ook de ervaringen intenser worden.

Afgeleid van de doelstelling voor 2026 is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling voor 2014 opgenomen het realiseren van afname van de belasting van de vaarrecreatie op de Waddenzee, waarbij de vaarrecreatie een niveau heeft dat past bij de draagkracht van de Waddenzee.

Programma 2012-2013

In de vertaling van (middel-)lange termijn doelstellingen naar het programma 2012-2013 staan de begrippen Waddenpoort en Waddenparel centraal.

Een Waddenpoort fungeert als toegangspoort tot het Waddengebied (met name de verbinding Waddenzee en kust) en kan beschikken over de volgende faciliteiten en eigenschappen:

- De locatie biedt toegang tot het Waddengebied en is dusdanig gelegen dat deze (een hogere) recreatieve druk aankan, waardoor kwetsbare deelgebieden worden ontlast. Onderdeel hiervan is een goede bereikbaarheid;
- De locatie vormt het startpunt voor aanwezige routestructuren, is specifiek verbonden met de identiteit van het (deel)gebied en is of wordt als zodanig erkend en opgenomen in toeristisch-recreatieve plan- of routekaarten;
- Er is een specifieke doelgroep/markt (waarbij doelgroepen kunnen zijn: inwoners, lokale overheden en bezoekers en recreanten, zowel nationaal als internationaal) en een hieraan gerelateerd Unique Selling Point/thema verbonden aan de plek, het gebied of de geschiedenis van het gebied;
- De locatie biedt professionele informatie over het gebied, is doorgeefluik voor informatie over het gebied in brede zin;
- Samen met lokale ondernemers en/of de lokale gemeenschap worden waddengerelateerde activiteiten ontwikkeld (stuwende kracht);
- Er is een horecavoorziening;
- De organisaties gedragen zich als ambassadeurs van het gebied

De Waddenparels zijn, in aanvulling op de Waddenpoorten, plaatsen met een voor het Waddengebied belangrijke cultuurhistorische en/of landschappelijke waarde. De Waddenparels vormen de cultuurhistorische en landschappelijke identiteit van het gebied.

Programmalijn 1 Waddenpoorten

Uitgangspunt in de ontwikkeling tot Waddenpoort is het aanboren van nieuwe markten met nieuwe producten of het geven van een kwaliteitsimpuls aan bestaande producten. Zowel ondernemers als overheden zijn daarvoor gezamenlijk gangmakers. Entrepreneurs worden uitgedaagd om met (rendabele) businessplannen te komen, waarmee het gebied haar eigen vliegwiel en haar eigen dynamiek creëert. Het scheppen van de juiste randvoorwaarden door (lokale) overheden is daarvoor essentieel. Iedere Waddenpoort heeft een eigen gezicht. Die eigenheid wordt bepaald door de ligging van de betreffende poort en onderstreept door haar persoonlijke geschiedenis. De verscheidenheid aan poorten genereert samen een cumulatief 'verrassingseffect'.

Ondernemers kunnen als gastheren het kwaliteitsimago, het merk Waddengebied, versterken o.a. in de wijze waarop met de lokale gemeenschap wordt samengewerkt, duurzaam wordt geïnvesteerd en bezoekers met respect en een warm welkom worden onthaald (zie visitormanagement).

Deze programmalijn heeft tot doel om een aantal poorten te realiseren als logische toegangen tot het Waddengebied. Naast fysieke ontsluiting bieden de Waddenpoorten ook toegang tot tal van activiteiten op het terrein van informatie, educatie en recreatie en verblijf, die rondom de Waddenpoorten ontwikkeld worden.

Doelen

- Betere benutting toeristisch recreatief potentieel van het Waddengebied;
- Toename van de toeristische-recreatieve bestedingen;
- Concentratie van intensieve recreatie en ontlasting van kwetsbare gebieden;
- Verhogen internationale en nationale uitstraling en aantrekkingskracht.
- Behoud van cultureel erfgoed.

Toetsingscriteria

- Het project voegt aantoonbaar een Waddenpoortfunctie toe aan het bestaande aanbod;
- Het project draagt bij aan de toegankelijkheid van (recreatieve voorzieningen) in het Waddengebied;
- Het project draagt bij aan natuur- en landschapsbeleving of beleving van de cultuurhistorie van het Waddengebied;
- Het project draagt bij aan de ontwikkeling van nieuwe en bestaande doelgroepen en markten voor het Waddengebied of zorgt voor een kwaliteitsimpuls voor (een) bestand(e) product(en);
- Het project versterkt het Waddengebieddekkend netwerk van Waddenpoorten;
- Het project leidt tot een toename van het aantal toeristische overnachtingen en/of toeristische bestedingen in het Waddengebied;
- Het project draagt bij aan de (internationale) bekendheid van het Waddengebied.

Actielijn 1.1 Het modulair ontwikkelen en realiseren van Waddenpoorten

Voor een adequate zonering van effectief gespreide Waddenpoorten, is een goede fysieke bereikbaarheid van grotere aantallen bezoekers van essentieel belang. Ter versterking van de aantrekkingskracht van de poorten is het bovendien wenselijk elke poort inhoudelijk met een eigen attractie te 'laden'. Stap voor stap kunnen functies die het unique selling point van het gebied uitdrukken en de beleving ervan voor nieuw (inter)nationaal publiek mogelijk maken, worden uitgebouwd. In het programma wordt de mogelijkheid geboden een concrete eerste stap te zetten, mits onderdeel van een meerjarig ontwikkelingsplan en met zicht op de coalitie die het plan uitvoert.

Projecttypen die in aanmerking komen:

- Specifieke toeristisch-recreatieve infrastructuur;
- Fysieke voorzieningen voor het verbeteren van de directe toegang tot het Waddengebied;
- Het ontwikkelen en realiseren van speciale (multimodale) routestructuren door het gebied;
- Het op vernieuwende wijze ontsluiten van het gebied, in het bijzonder voor nieuwe product-marktcombinaties. In het bijzonder, maar niet uitsluitend, kan worden gedacht aan de thema's: strijd tegen het water/landaanwinning, maritiem erfgoed, oorlogsverleden, klooster- en boerenleven, onder meer via nieuwe mediatoeepassingen.

In het Waddengebied is nog een groot aantal karakteristieke, identiteitsbepalende elementen te vinden. Waddenparels zijn gebieden, plekken of gebouwen die, voor bewoners en bezoekers, betekenis geven aan de omgeving, doordat ze de relatie tussen mens en natuur in de tijd illustreren. Het zijn plekken met cultuurhistorische of landschappelijke waarde.

De actielijn richt zich op het behouden, duurzaam herstellen en eventueel herbestemmen van erfgoed en landschap en het vergroten van de cultuurhistorische kennis bij het publiek, waarbij telkens de koppeling wordt gelegd met het borgen van de investering. Ondernemers en organisaties worden gestimuleerd om het toeristische-recreatief aanbod te ontwikkelen (met oog voor de omgeving en bij voorkeur gebaseerd op de unieke kwaliteiten van het gebied), (producten) voor specifieke doelgroepen (markten) en unieke product-marktcombinaties.

Onderlinge samenhang tussen de parels ('het snoer') met aandacht voor wat het onderwerp interessant maakt voor de bezoekers, verdient de voorkeur. Om een coalitie te vormen kunnen bijvoorbeeld eigenaren van eendenkooien in het Waddengebied bij elkaar aansluiten waarbij, verspreid over het kustgebied (inclusief de eilanden), elk van hen een voor zijn kooi karakteristiek element belicht.

Meerwaarde vormt ook aansluiting bij en afstemming met veel voorkomende thema's als de strijd tegen het water/landaanwinning, maritiem erfgoed, oorlogsverleden, klooster- en boerenleven.

Deze programmalijn richt zich op het behouden, herstellen of ontwikkelen van identiteitsbepalende natuur-, landschappelijke en cultuurhistorische elementen (Waddenparels) in het Waddengebied, en het met nieuwe initiatieven bijdragen aan de toeristisch recreatieve aantrekkelijkheid.

Doelen

- Het behouden en/of herstellen van elementen van landschappelijke waarde of cultureel erfgoed;
- Realiseren van tenminste drie aansprekende voorbeelden van behoud door ontwikkeling voor 2014;
- Toename van de toeristisch recreatieve aantrekkelijkheid van de kenmerkende landschappelijke en cultuurhistorische elementen;
- Verhogen van toeristisch-recreatieve bestedingen in het gebied.

Toetsingscriteria

- Het project draagt bij aan het behoud, herstel of nieuwe bestemming van elementen van landschappelijke waarde of van cultureel erfgoed en versterkt de beleving van het gebied;
- Het project draagt bij aan de diversificatie van het toeristisch recreatief product;
- Het project draagt bij aan seizoensverlenging en kwaliteitsverbetering op de Waddeneilanden of de ontwikkeling van het recreatie langs de Waddenkust;
- Het project sluit aan bij prioritaire thema's als landschap en cultuurhistorie (maritiem erfgoed, oorlogen);
- Het project levert een bijdrage aan de verbinding/samenhang tussen de Waddenparels.

Actielijn 2.1 Investeren in Waddenparels in het Waddengebied

Doel van deze actielijn is om een impuls te geven aan investeringen in die Waddenparels die in samenhang met andere parels een aantoonbare bijdrage leveren aan het behoud en herstel van elementen van cultuurhistorische waarde en de authentieke uitstraling van het gebied. Projecten die een bijdrage leveren aan het realiseren van extra (toeristische) bestedingen en verlengde verblijfsduur in het gebied verdienen de voorkeur. Informatievoorziening over de parels kan daarom onderdeel van de projecten zijn.

Projecttypen die in aanmerking komen:

- Het duurzaam herstellen en ontwikkelen van landschappelijke of cultuurhistorische elementen, zoals terpen (wierden), maren, dijkcoupures, schansen, bastions etc. en het komen tot duurzaam beheer ervan;
- Restauratie en revitalisering, waar mogelijk duurzaam exploiteren of herbestemmen van karakteristiek cultuurhistorisch erfgoed, waaronder religieus, waterstaatkundig, agrarisch, nautisch, militair en vroeg-industrieel erfgoed (het gaat hierbij om zaken die het 'verhaal van de Wadden' vertellen Herstel en hergebruik van historische paden en routes);
- Het op een eigentijdse manier leren lezen van het landschap (strijd tegen het water, maritiem verleden, oorlogen, natuurrampen);
- Het ontwikkelen van vernieuwende initiatieven en voorzieningen en/of het geven van een kwaliteitsimpuls aan bestaande producten;
- Het ontwikkelen en realiseren van incentives waardoor nieuwe doelgroepen geïnteresseerd raken in het Waddengebied, en vernieuwende activiteiten waardoor bestaande doelgroepen en bewoners steeds beter op de hoogte raken en gebruik maken van hun gebied.

Programmaliijn 3 Promotie, Positionering, Persoonlijke benadering

Om de Waddenpoorten en Waddenparels vindbaar te maken en het Waddengebied op de kaart te zetten, is er behoefte aan goede vermarkting en informatievoorziening. De status van Werelderfgoed versterkt daarnaast de behoefte aan en mogelijkheden voor internationale promotie van Waddenzee en Waddengebied.

Tot de branding van het merk Wadden behoort dat bezoekers op 'warme waddenwijze' worden ontvangen als ze eenmaal 'voet aan land van het Waddengebied' hebben gezet. De Wadden 'couleur locale' uit zich in een relaxte, respectvolle, trotse, persoonlijke en herkenbare benadering. Centraal staat goed gastheerschap. Daarbij hoort ook dat gasten worden geïnformeerd over de kwaliteit, eigenheid én kwetsbaarheid van het gebied. Deze gastvrije ontvangst moet mede aanzetten tot herhalingsbezoek.

In vervolg op het Convenant Vaarrecreatie kunnen slimme faciliteiten (via nieuwe media/app's/gps etc.) worden gesubsidieerd die de vaarrecreanten bewust maken van de hoge natuurwaarden en de wijze waarop zij daar rekening mee kunnen houden en/of waarmee extreme verstoringen kunnen worden opgespoord en op maat gesanctioneerd.

Deze programmaliijn is gericht op het versterken van de (inter-)nationale promotie en marketing van het gebied en het stimuleren van op de kernwaarden van het gebied afgestemd recreatief gebruik.

Doelen

- Optimaal profijt trekken van status van Werelderfgoed op de internationale markt voor recreatie en toerisme;
- Toename van de toeristisch-recreatieve bestedingen;
- Verhoging van de bewustwording van de kwetsbaarheid van het gebied bij recreanten en toeristen;

Toetsingscriteria

- Projecten op het gebied van promotie en marketing passen binnen de vastgestelde integrale marketingaanpak voor het gebied (wordt in 2e helft 2012 vastgesteld);
- Het project is gericht op een duidelijk omschreven doelgroep;
- Het project kent een expliciete evaluatie van de bereikte resultaten;
- Het project leidt tot een structurele voortzetting/inbedding van de betreffende activiteiten;
- Het project heeft aantoonbaar draagvlak bij de relevante stakeholders in het gebied.

Actielijn 3.1 Promotieplannen en -instrumenten

In de tweede helft van 2012 wordt hiervoor een gemeenschappelijke aanpak ontwikkeld. Belangrijke randvoorwaarde voor de promotie en positionering van het Waddengebied als geheel is een gezamenlijke aanpak die gebaseerd is op draagvlak. In de komende maanden wordt onderzocht op welke wijze deze actielijn het best kan worden vormgegeven. Het Waddenfonds kan dan vervolgens besluiten tot opnemen van een actielijn in het programma Waddenfonds 2012-2013

Actielijn 3.2 Visitormanagement

In deze actielijn worden projecten en activiteiten gestimuleerd die een bijdrage leveren aan de invulling van goed visitormanagement (gastvriendschap) voor het Waddengebied.

Projecttypen die in aanmerking komen:

- Het opzetten van een systeem van informatievoorziening dan wel (digitale) netwerken van informatieknooppunten van bewoners, toeristen en recreanten, in aansluiting op bestaande systemen bijvoorbeeld van de VVV's;
- Cursussen en masterclasses;
- Trainingen voor medewerkers;
- Ontwikkelen en toepassen van app's en slimme faciliteiten voor (vaar-)recreanten.

5. Energietransitie en duurzame ontwikkeling havens

5.1 Inleiding

De uitdaging voor het Waddengebied is de kwetsbare balans tussen natuur en economie op een goede manier te beheren en tevens de kansen voor de transitie naar een duurzame economie te benutten en verder te ontwikkelen. In dat proces speelt de transitie naar duurzame energie een grote rol. Alleen door de weegschaal in evenwicht te houden, zal dit unieke gebied én duurzaam behouden blijven én positieve effecten ondervinden op het gebied van werkgelegenheid. Daarnaast zal de hiermee gepaard gaande uitbouw van de opleidings- en onderzoeksinfrastructuur een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van de kenniseconomie.

Het Waddengebied is een bron van energie. Noord-Nederland beschikt niet alleen over de grootste aardgasvelden van West-Europa, maar kan ook in ruime mate putten uit duurzame bronnen als wind, zon, water en biomassa. Mede hierdoor ontwikkelt de regio zich tot een toonaangevende speler op het gebied van energie en energiewinning. In de in 2011 gesloten Green Deal met de Rijksoverheid heeft Noord-Nederland zijn ambities vastgelegd op het gebied van het produceren van duurzame vormen van energie en het leveren van een forse bijdrage aan nationale energie- en klimaatdoelstellingen. Het Waddenfonds sluit aan bij deze ambities, voor zover die voor het Waddengebied een duidelijke meerwaarde hebben.

Voor de periode tot 2026 heeft het Waddenfonds de volgende drie speerpunten gedefinieerd:

1. Duurzame energietransitie

De doelstelling voor 2026 is het excellent op de kaart zetten van het Waddengebied in het transitieproces van de nationale energiehuishouding, zodanig dat het gebied zich ontwikkelt en gespecialiseerd heeft tot een knooppunt van duurzame energieactiviteiten. Aanwezige kennis en infrastructuur op het gebied van gas en elektriciteit zijn doorontwikkeld en worden efficiënt en optimaal benut.

Afgeleid van de doelstelling voor 2026 is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling voor 2014 opgenomen een pakket van concrete activiteiten gericht op het toepassen van innovatieve technieken op het gebied van duurzame energie in het Waddengebied.

2. Duurzame Waddeneilanden

De doelstelling voor 2026 is dat de Waddeneilanden volledig zelfvoorzienend zijn op het gebied van duurzame energie- en watervoorziening.

Afgeleid van de doelstelling voor 2026 is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling voor 2014 opgenomen dat een concreet investeringsproject per Waddeneiland in uitvoering is waarvan de eerste implementaties 30% zelfvoorziening opleveren op terrein van water en energie.

3. Duurzame Waddenhavens

De doelstelling voor 2026 is dat de Waddenzeehavens zich duurzaam hebben ontwikkeld op een wijze die recht doet aan hun specifieke ligging en mogelijkheden.

Afgeleid van de doelstelling voor 2026 is in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 als doelstelling voor 2014 opgenomen dat de Waddenzeehavens het transitieproces naar een duurzame ontwikkeling in gang gezet hebben.

Programma 2012-2013

De Waddeneilanden nemen in het Waddengebied een bijzondere plaats in. Enerzijds zijn het unieke maar ook kwetsbare natuurgebieden, anderzijds zijn ze economisch sterk afhankelijk van de grote aantallen toeristen – jaarlijks meer dan 2 miljoen – die een aanzienlijke belasting vormen voor de water- en energievoorziening, de natuur en het milieu.

De Waddeneilanden spelen een belangrijke rol in de transitie naar duurzame energie. In hun Ambitiemanifest 2020 hebben ze als doel gesteld in 2020 zelfvoorzienend te willen zijn voor water en energie. Door hun bijzondere ligging en geografische afbakening vormen ze geschikte proeftuinen voor nieuwe technologieën op het gebied van energieopwekking en waterwinning.

Het Waddenfonds ondersteunt de ambities van de Waddeneilanden door projecten te subsidiëren die een bijdrage kunnen leveren aan zelfvoorziening van de eilanden op het gebied van water en energie.

Ook de havens in het Waddengebied hebben de wens uitgesproken te willen bijdragen aan duurzame ontwikkeling en energietransitie. Zij hebben het initiatief genomen tot een brede coalitie tussen alle Waddenzeehavens, natuurorganisaties en het bedrijfsleven. Op basis van één integrale visie wil men komen tot meerjarige afspraken over het beheer en de ontwikkeling van de Waddenzeehavens. Met het oog op die ontwikkeling is in 2011 door deze coalitie een strategische koersnotitie Waddenzeehavens opgesteld. Een belangrijk element daarin is de verdere uitwerking van een specialisatiestrategie en een duidelijker profilering. Kenmerkend is tevens dat gestreefd wordt naar het ontwikkelen van één visie op de Waddenzee als uniek natuurgebied van internationale betekenis. De ontwikkeling van de havens zal daarbij hand in hand gaan met een bijdrage aan natuurwaarden. Een succesvolle uitwerking ervan draagt niet alleen bij aan de gebalanceerde ontwikkeling van de Waddenzeehavens, maar tevens aan het onderscheidend vermogen van Nederland op het gebied van onder meer deltatechnologie. Deze koersnotitie zal in overleg met de Waddenprovincies nader worden uitgewerkt en dienen als basis voor de meerjarige programma's van het Waddenfonds vanaf 2014.

De Afsluitdijk en de Eemsdelta zijn belangrijke plaatsen in de regionale plannen voor energietransitie. In de renovatieplannen voor de Afsluitdijk wordt expliciet gekeken naar de mogelijkheden voor het duurzaam opwekken van energie, waarbij de Afsluitdijk omgevormd wordt tot 'energiedijk'. Deze ambitie is vastgelegd in de Bestuursovereenkomst Afsluitdijk tussen Rijk en regio. In de ontwikkelingsvisie voor de Eemsdelta 2030 speelt energie eveneens een belangrijke rol (denk aan groene energiehaven, energierotondes en ontwikkelingen op het gebied van windenergie).

Duurzame energietransitie

Deze programmaliijn richt zich op het ontwikkelen, stimuleren en toepassen van technologieën en kennis op het terrein van duurzame energietransitie.

Doelen

- Afname van verspilling van energie (energiebesparing);
- Toename van de efficiëntie van het gebruik van fossiele brandstoffen (energie-efficiency);
- Toename van de winning van energie uit duurzame bronnen (energieproductie);
- Opstart van grootschalige toekomstige projecten op het terrein van duurzame energietransitie.

Toetsingscriteria

- Het project levert een aantoonbare gebiedsgebonden bijdrage aan de ontwikkeling van duurzame energietransitie;
- Het project is gericht op experimentele activiteiten en/of onderzoek en ontwikkeling en draagt bij aan de (beschikbaarheid) van kennis ten behoeve van de duurzame energietransitie in het Waddengebied;
- Het project genereert overdraagbare leereffecten, die bijdragen aan de vormgeving en ontwikkeling van toekomstige grootschalige programma's.

Duurzame energietransitie wordt doorgaans onderverdeeld in het tegengaan van verspilling van energie (energiebesparing), het zo efficiënt mogelijk gebruiken van fossiele brandstoffen (energie-efficiency) en het winnen van energie uit duurzame bronnen (energieproductie), samen de 'trias energetica'. Centraal in deze programmaliijn staat voor de jaren 2012-2013 het ondersteunen van projecten in deze categorieën waarmee een snelle start gemaakt kan worden, die een leereffect hebben en die aldus als opmaat fungeren voor de breed gedragen meerjarenprogramma's die het Waddenfonds vanaf 2014 zal subsidiëren.

Actielijn 1.1 Proeftuinen voor grootschalige toepassing van duurzame energietechnologieën

De toegevoegde waarde van deze actielijn is het bieden van de mogelijkheid om duurzame energieprojecten op lokale schaal (proeftuinen) op te zetten. Daarbij wordt gedacht aan kansrijke projecten die zich lenen voor opschaling in de volgende programmaperiode. De resultaten van de nu startende projecten kunnen tevens als achtergrond dienen voor het opstellen van een interprovinciale visie, die ten grondslag zal liggen aan het uitvoeringsplan 2014-2017.

Projecttypen die in aanmerking komen:

- Proeftuin 'energiedijk': pilotprojecten rondom 'blue energy', getijstroomturbines, zonnestroom en energiewinning via spuisluis;
- (Beter) benutten van restwarmte en biomassa;
- Testen proefopstelling offshore windturbines;
- Zeewierteelt voor bio-raffinage of energietoepassingen;
- Demonstratiefaciliteit voor duurzame mobiliteit;
- Valorisatiecentrum thermochemische conversie.

Programmalijn 2 Duurzame Waddeneilanden

Deze programmalijn richt zich op het verminderen van de afhankelijkheid van de Waddeneilanden van de aanvoer van water en energie vanaf het vasteland.

Doelen

- Realiseren van nieuwe productielocaties voor duurzame energie en water;
- Waddeneilanden moeten tenminste 30% zelfvoorzienend zijn voor water en energie in 2014;
- Stimuleren van ontwikkeling van nieuwe technologieën ten behoeve van duurzame energie en water;
- Stimuleren van onderzoek en ontwikkeling ten behoeve van besparing van water en energie;
- Realiseren van proeflocaties ten behoeve van onderzoek en ontwikkeling.

Toetsingscriteria

- Het project draagt bij aan (toekomstige) zelfvoorziening voor energie- en/of water van de Waddeneilanden;
- Het project heeft aantoonbaar draagvlak bij de lokale gemeenschap en lokale stakeholders;
- Het project voorziet in een concreet uitzicht op voortzetting na afloop van de projectperiode;
- Het project draagt bij voorkeur bij aan de opschaling van initiatieven van lokaal naar regionaal niveau (gezamenlijke Waddeneilanden).

Actielijn 2.1 Het realiseren van een aantoonbare toename van de mate van zelfvoorziening van de Waddeneilanden op de terreinen water en energie.

Op de verschillende eilanden zijn de afgelopen jaren veel lokale initiatieven ontplooid. Om de gezamenlijke ambitie te kunnen waarmaken, is het van belang dat naast lokale initiatieven ook regionale initiatieven op het niveau van de gezamenlijke Waddeneilanden worden opgepakt. Deze actielijn beoogt aan beide onderdelen invulling te geven.

Projecttypen die in aanmerking komen:

- Verduurzaming van openbare verlichting;
- Opwekken van zonnestroom en het testen van implementatie en combinatie met andere bronnen (balancerings)
- Elektrisch vervoer: inzetten, aanschaf van elektrische bussen, realiseren van oplaadinfrastructuur, verhuur van elektrische auto's;
- Waterbesparing in de recreatiesector door middel van investeringen in nieuwe technologie (gesloten watersystemen);
- Onderzoek naar en veldtesten van methoden voor lokale waterwinning ten behoeve van drinkwater en landbouw;
- Testveld kleinschalige windturbines.

Programmalijn 3 Duurzame havens

Deze programmalijn richt zich op een duurzame ontwikkeling van de havens in het Waddengebied, op basis van een verdere uitwerking van het specialisatieprofiel.

Doelen

- Realiseren van Unescohavens;
- Ontwikkelen gemeenschappelijk programma voor Eco-certificering;
- Terugdringen van ecologische belasting van de Waddenzee (vervuiling, brandstofgebruik, etc);
- Profielversterking van de havens in het Waddengebied;
- Ontwikkelen van vernieuwende oplossingen voor belasting van het gebied door bagger(werken).

Toetsingscriteria

- Het project draagt bij aan versterking van de duurzame ontwikkeling van de havens in het Waddengebied;
- Het project is gericht op experimentele activiteiten en/of onderzoek en ontwikkeling en draagt bij aan de (beschikbaarheid) van kennis ten behoeve van de duurzame ontwikkeling van de havens in het Waddengebied;
- Het project biedt overdraagbare leereffecten ten behoeve van nieuwe toepassingen of opschaling van activiteiten in de toekomst;
- Het project draagt bij aan het specialisatie profiel van de Waddenzeehavens: Offshore windindustrie (Den Helder en Eemshaven); Biobased economy (Eemshaven en Delfzijl); Jacht- en scheepsbouw en recreatie- en cruisevaart (Harlingen), visserij en toerisme (Den Oever en Lauwersoog).

De Waddenzeehavens hebben als gezamenlijke ambitie neergelegd een duurzame ontwikkeling van alle Waddenhavens en een verdere uitwerking van het duurzame specialisatieprofiel. In de koersnotitie zijn als speerpunten benoemd: 1) het realiseren van de status van Unescohaven, 2) Building with nature, 3) nichemarkten, op basis van de karakteristieke eigenschappen van de onderscheiden havens, 4) duurzame visserij en 5) recreatieve poorten. Activiteiten met betrekking tot speerpunten 1 t/m 3 worden hieronder toegelicht.

Doel van deze programmalijn voor 2012-2013 is het maken van een start met een serie activiteiten die uiteindelijk leidt tot de hoofddoelstelling duurzame havens in 2026, met een focus op de volgende speerpunten:

Actielijn 3.1 Unescohavens

De Waddenzeehavens grenzen direct aan een uniek Werelderfgoed. Het beschermen van het milieu is daarmee een belangrijke opgave voor de havens. Daarvoor wordt een gemeenschappelijk programma van eco-certificering opgesteld.

Projecttypen die in aanmerking komen:

- Het ontwikkelen en realiseren van duurzame oplossingen voor ballastwater;
- Het ontwikkelen en realiseren van walstroom;

- Het terugdringen van de emissies van en aantasting van de natuurlijke bodemstructuur door veerponten, bijvoorbeeld door het toepassen van auto-mooring systemen;
- Het realiseren van duurzame onderwaterschipbescherming en scheepsreiniging;
- Projecten die bijdragen aan natuurontwikkeling in of om de havens

Actielijn 3.2 Duurzame specialisatieprofielen

De Waddenzeehavens hebben ieder hun eigen profiel. Doorontwikkeling binnen dit profiel levert een bijdrage aan de verdergaande specialisatie van de havens en daarmee aan hun concurrentiepositie.

De vier specialisatieprofielen voor de Waddenzeehavens zijn:

1. Offshore windindustrie (Den Helder en Eemshaven);
2. Biobased economy (Eemshaven en Delfzijl);
3. Jacht- en scheepsbouw en recreatie- en cruisevaart (Harlingen);
4. Visserij en toerisme (Den Oever en Lauwersoog).

Projecttypen die in aanmerking komen:

- Het ontwikkelen en realiseren van ontwikkelings-, onderzoeks- en testfaciliteiten die een bijdrage leveren aan het specialisatieprofiel van de betreffende haven;
- Het opzetten van een algenproefboerderij;
- Het duurzaam benutten van reststromen;
- Pilot toepassing LNG als brandstof voor schepen;
- Duurzame conversie biomassa.

Actielijn 3.3 Innovatieve baggertechnieken

In deze programmalijn staat het vinden van vernieuwende oplossingen voor het baggerprobleem in Waddenzeehavens centraal. Het minimaliseren van baggerwerkzaamheden, het optimaliseren van de verspreiding van de bagger en het duurzaam hergebruik van bagger voor onder meer kwelderontwikkeling worden in de praktijk verder uitgewerkt. Onder bereikbaarheid van de Waddenzeehavens vallen ook de vaargeulen die direct aan de havens grenzen.

Projecttypen die in aanmerking komen:

- Het ontwikkelen en realiseren van pilots voor de toepassing van innovatieve baggertechnieken.

6. Landbouw en Visserij

6.1 Landbouw

Inleiding

De agrarische sector is een belangrijke economische drager in het Waddengebied. Het is een hoogwaardige (kennis)intensieve sector, die optimaal gebruik maakt van de geschikte hier aanwezige klimatologische omstandigheden en bodemgesteldheid. Er is een duidelijk schaalverschil tussen de grootschaligheid op het vaste land en de meer kleinschalige bedrijven op de eilanden.

Als gevolg van de zeespiegelrijzing, maar ook vanwege de bodemdaling in grote delen van het gebied, zal naar verwachting de invloed van het zoute zeewater toenemen.

Op het verder verzilten van het kustgebied en de eilanden, zal tijdig moeten worden ingespeeld. Er wordt hierbij gezocht naar optimalisatie van de agrarische sector en daar waar mogelijk naar initiatieven waar landbouw en natuur elkaar versterken.

De grenzen tussen landbouw en visserij worden vager; waar houdt de landbouw op en waar begint de visserij? De sectoren (landbouw, visserij en natuur) worden uitgedaagd om te komen met nieuwe vormen van samenwerking, oplossingen en levensvatbare ideeën.

1. Verduurzaming landbouw

De doelstelling voor 2026 is het behouden en versterken van een economische levensvatbare landbouwsector in het Waddengebied, die volledig is afgestemd op de unieke natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten van het Waddengebied.

Er wordt ingezet op een transitie naar een klimaatbestendige, schone en zuinige agrarische sector.

Afgeleid van deze doelstelling is de in het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010 – 2014 opgenomen doelstelling voor 2014: het afronden van enkele succesvolle pilotprojecten op het gebied van duurzame landbouw (duurzaam produceren, combineren met duurzaam renderen).

Pionierprogramma 2012 – 2013

Het Pionierprogramma 2012 – 2013 brengt daarin nadere focus aan. Het legt de nadruk op die ontwikkelingen, activiteiten en initiatieven, die specifiek zijn voor en gebonden aan een toekomstig perspectief en kansrijke ontwikkelingen in het Waddengebied. In deze periode is coalitievorming van belang. Verwacht wordt dat intensieve samenwerking de innovatiekracht van de regio versterkt. Men kijkt over grenzen en zoekt naar nieuwe wegen.

Programmaliijn 1 Verduurzaming van de landbouw

Voor deze relatief korte periode (tot 2013) richt de programmaliijn zich op initiatieven die inspelen op de toenemende verzilting van het Waddengebied.

Doelen

Behouden en versterken van de agrarische sector, door:

- Ondersteunen van maatregelen gericht op omgaan met verzilting in de landbouw.

Toetsingscriteria

Projecten komen in aanmerking voor een bijdrage uit het Waddenfonds als er voldaan wordt aan de volgende criteria:

- Het project is specifiek voor en gebonden aan het Waddengebied;
- Het project draagt aantoonbaar bij aan de vitaliteit van de agrarische sector in de Waddenregio;
- Het project mag niet leiden tot het verhogen van de druk op natuur en milieu, of is hierbij voorkeure op een positieve manier ondersteunend aan;
- Het project moet een innovatief karakter hebben (dit kan o.a. op technisch, organisatorisch en/of in de vorm van een bijzondere samenwerking- coalitie).

Actielijn 1.1 Omgaan met verzilting

Toenemende droogte in voorjaar en zomer, hogere temperaturen, meer neerslag in de winter en zomerse clusterbuien zijn elementen waar de agrarische sector in heel Nederland naar verwachting mee te maken heeft. Met de zee zo nabij zal de verwachte zeespiegelrijzing effect hebben op de zoutconcentraties in de bodem van grote delen van het kustgebied en de Waddeneilanden. Daarnaast zorgt de bodemdaling voor een verhoogde kans op verdergaande verzilting van het gebied.

Doel van deze actielijn is een impuls te geven aan innovatieve ontwikkelingen binnen de agrarische sector, die richting geven aan het omgaan met verzilting. Dit kan zowel het 'meeboeren' met de verzilting betekenen, als het op een innovatieve manier vasthouden van het zoete water. Het gaat hier om grondgebonden agrarische activiteiten.

Voor natuur zijn de brakke condities steeds schaarser geworden, terwijl voor de landbouw het zoute water zoveel als mogelijk wordt teruggedrongen. Opvang van zout water in natuurgebieden vindt op kleine schaal plaats. Hier liggen o.a. kansen voor samenwerking, die voor beide sectoren positief uitwerken.

De landbouwgronden liggen achter de dijk verscholen; de zee is nooit ver weg. Samenwerking tussen visserij en de landbouwsector ligt voor de hand. Beide sectoren kunnen van elkaar leren.

Projecttypen die in aanmerking komen:

- Pilots gericht op het slimmer omgaan met het beschikbare zoete en/of zoute water; Te denken valt dan aan efficiënter omgaan met zoet water, het vergroten van de zoetwatervoorraad en versterken van de hydrologie (de zoetwaterlenzen), het vergroten van het waterbergend vermogen van de bodem;
- Pilots gericht op zilte cultures. Mogelijkheden zijn bijvoorbeeld de ontwikkeling van zilte cultures, zoals planten (ontwikkeling zouttolerante rassen), algen, wieren, schaal en schelpdieren, of combinaties hiervan, eventueel in combinatie met viskweek;
- Praktijkproeven met nieuwe technieken, die op effecten van verzilting inspelen en specifiek zijn voor de Waddenregio;
- Naast technologische zijn ook organisatorische innovaties mogelijk

6.2 Visserij

Inleiding

In het Waddengebied worden verschillende vormen van visserij bedreven: garnalenvisserij, schaal- en schelpdiervisserij en in beperktere mate visserij op rond- en platvis. Van oudsher was de visserij een belangrijke economische pijler in de kuststreek en op de Waddeneilanden, die zorgde voor sociale cohesie en werkgelegenheid in de kustgemeenschappen. Waddenbreed is de economische betekenis van de visserij beduidend afgenomen maar regionaal vooral rond de vissershavens van Den Oever en Lauwersoog blijft de visserij met aanverwante bedrijvigheid een belangrijke bron van werkgelegenheid vormen. De mosselproductie is geheel in Zeeuwse handen.

De laatste decennia ziet de Waddenvisserij zich geconfronteerd met uiteenlopende ontwikkelingen, die de sector voor nieuwe opgaven stellen. Belangrijk is dat er flink aandacht gekomen is voor de bescherming van natuurwaarden op zee (incl. op en in de bodem) alsook regelgeving daarvoor. De Waddenzee valt onder het Europees natuurbeschermingsbeleid N2000, is daarmee primair natuurgebied en er moeten daaruit voortvloeiende beheermaatregelen getroffen worden. In het Programma Rijke Waddenzee (dat in 2010 is vastgesteld door het RCW) zijn uitgangspunten vastgelegd voor het realiseren van een gezonde en veerkrachtige Waddenzee, waar natuur en duurzaam gebruik hand in hand gaan. Doelstellingen hierbij vanuit Rijke Waddenzee zijn o.a. herstel/ontwikkeling toppredatoren, voedselwebben, natuurlijke referentiegebieden etc.

Ook in de visserij zelf is er veel veranderd. Door veranderingen in de visstand heeft de garnalensector een grotere plaats ingenomen; de mechanische kokkelvisserij is inmiddels verboden en heeft plaats gemaakt voor handkokkelvissen. Voor veel vissers zijn de vangsten afgenomen en zorgen de lage visprijzen en hoge brandstofkosten voor een druk op het bedrijfsrendement; dit is voor een groot deel van de sector structureel negatief.

Deze ontwikkelingen vragen om een herbezinning op de toekomst van de visserij in het Waddengebied. Het rapport, 'Brede visie op duurzame visserij in de Waddenzee', dat in 2010 door het Regiecollege Waddengebied (RCW) is vastgesteld, vormt daarvoor in aansluiting op het Programma Rijke Waddenzee de leidraad. De Brede Visie schetst een streefbeeld van de toekomstige visserij. Dit streefbeeld wordt gekenmerkt door een duurzaam samengaan van visserij en natuurbeheer en een visserij die ecologisch, economisch en maatschappelijk verantwoord is: de visser van de toekomst is een dynamisch ondernemer die vist op een schaal die past binnen de ecologische grenzen van de Waddenzee.

Daarvoor is een transitie in de huidige visserijsector nodig. De 'Brede visie' schetst hiervoor verschillende wegen: meer variatie – zowel verbreding als specialisatie - in types visserijbedrijven, de toepassing van vernieuwende en duurzame visserijtechnieken, energiebesparing, en de verbinding van de visserij met regionaal-economische activiteiten. Daarnaast pleit het rapport voor flexibilisering van vergunningen en vangstrechten, zodat het mogelijk wordt tegelijkertijd in te spelen op de beschikbaarheid van vis-, schaal- en schelpdierbestanden én op de draagkracht van het ecosysteem. Tenslotte pleit het rapport voor een regionaal beheer van de visserij, waarbij vertegenwoordigers van de visserijsector, natuurorganisaties en andere gebruikers van de Waddenzee gezamenlijk afspraken maken over een verantwoord beheer.

Momenteel lopen er meerdere trajecten die gericht zijn op de verduurzaming van de visserijsector. Als vervolg op de 'Brede visie' wordt door overheid, visserij- en natuurorganisaties gewerkt aan een uitvoeringsprogramma, dat in 2013 zal verschijnen. Daarnaast zijn reeds met een aantal sectoren (mosselsector, handkokkelsector) afspraken gemaakt over vangstmethoden, locaties

en hoeveelheden vangsten. Ook de zgn. Blueports Noord-West Holland en Lauwersoog hebben een uitvoeringsagenda opgesteld, die zich mede richt op de verduurzaming van de visserij op de Waddenzee. Voor de garnalensector wordt eveneens gewerkt aan een transitieagenda voor verduurzaming, die erop gericht is om een rijke Waddenzee incl. realisatie van de Natura2000 doelen en het beheer van de (garnalen)visserij optimaal op elkaar af te stemmen.

Doelstellingen Uitvoeringsplan 2010-2014

Doelstelling 2026

De Waddenzee wordt benut voor diverse vormen van duurzame visserij op een dusdanige wijze dat zich een rijke en gevarieerde visstand heeft ontwikkeld en dat de overige (bodem)fauna en (bodem)flora en de landschappelijke kwaliteiten van de Waddenzee hier niet onder lijden. Bodemberoerende mosselvisserij komt niet meer voor en de garnalenvisserij is duurzaam. De unieke cultuurhistorische identiteit van de vissersdorpen in het waddengebied is behouden gebleven.

Subdoelstelling 2014

Er is in de Waddenzee een transitie ingezet naar een duurzame manier van visserij op een dusdanige wijze dat zich een rijke en gevarieerde visstand kan ontwikkelen en een andere manier van werken waar de overige (bodem)fauna en (bodem)flora en de landschappelijke kwaliteiten van de Waddenzee niet onder lijden.

Programma 2012-2013

Het Waddenfonds wil in de periode 2012-2013 projecten ondersteunen die bijdragen aan de ingezette transitie naar een rijke Waddenzee met een duurzame waddenvisserij, die ecologisch, economisch en maatschappelijk verantwoord is. Hierbij gaat het om projecten en maatregelen die leiden tot vermindering van de visserijdruk op de natuur, en die een duurzaam perspectief bieden voor de visserijsector in het waddengebied.

Er wordt bewust gekozen voor een brede scope, waarbij de sector zelf – of zijn vertegenwoordigers – uitgenodigd worden om te komen met nieuwe ideeën, oplossingen en innovaties. Bij voorkeur in samenwerkingsverbanden binnen de sector, of in samenwerking met andere (aanpalende) sectoren, kennisinstellingen en natuurbeschermingsorganisaties. Het gaat zowel om de grootschalige als de meer kleinschalige vormen van visserij. Beide lijnen zullen zich richting de toekomst moeten aanpassen, dan wel verder innoveren. Het Waddenfonds ziet zijn rol vooral als aanjager en ondersteuner van deze ontwikkelingen.

Projecten die vallen onder de hierna genoemde programmalijn en actielijnen worden getoetst aan de Subsidieverordening Waddenfonds. Belangrijke aandachtspunten zijn daarbij:

- *Steun voor projecten die vallen onder dit subsidieprogramma is alleen bedoeld voor het MKB, niet voor grote ondernemingen (dwz meer dan 250 werknemers en/of een balanstotaal van meer dan € 50 miljoen);*
- *De omvang van de subsidie mag niet meer zijn dan € 1 miljoen per begunstigde per jaar. Daarnaast mogen de kosten van een project dat in aanmerking komt voor steun, niet meer bedragen dan € 2 miljoen;*

- *Fysieke aanpassingen (investeringen) aan vissersvaartuigen zijn alleen subsidiabel als het een proefproject betreft (bijv. andere tuigage). Belangrijkste voorwaarde van een proefproject is dat er geen sprake is van een direct commercieel belang. Andere voorwaarden voor een proefproject zijn in ieder geval samenwerking met een wetenschappelijke organisatie of onderzoeksorganisatie en openbaarmaking van de resultaten. Financiële opbrengsten uit proefprojecten worden in mindering gebracht op de subsidie.*

Programmaliijn 1 - Ontwikkeling duurzame visserij

Deze programmaliijn is gericht op de transitie naar een duurzame en economisch houdbare visserij in het waddengebied, zowel vanuit ecologisch als economisch perspectief. Bekeken vanuit het ecosysteem vormen alle menselijke activiteiten, zoals scheepsbewegingen, baggeren, overbevissing en andere verstoring van de fauna en het bodemleven een potentiële bedreiging. Innovatieve methoden voor duurzamer vissen of een duurzamere bedrijfsvoering kunnen een bijdrage leveren aan het wegnemen of verminderen van schade aan het milieu en/of het Waddenzee-ecosysteem. Vanuit economisch perspectief bieden innovaties in de visserij en in de visserijketen nieuwe kansen voor de visserij als vitale bedrijfstak op de lange termijn. Deze kansen kunnen ook liggen in het creëren van meer toegevoegde waarde aan het product van de waddenvisserij, en de verbinding van de visserij met andere sectoren, zoals toerisme en recreatie.

Doelen

Bijdragen aan de verduurzaming van een economische houdbare visserijsector in het Waddengebied door:

- de ontwikkeling van methoden en technieken in de visserij die bijdragen aan herstel en/of ontwikkeling van een Rijke Waddenzee dan wel de potentiële schade aan het milieu- en/of het Waddenzee-ecosysteem beperken;
- het stimuleren van innovaties die kunnen leiden tot verbetering van het bedrijfsrendement.

Toetsingscriteria

Projecten dienen aantoonbaar te voldoen aan de volgende criteria:

- het project draagt bij aan herstel/verbetering van voedselwebben, gevarieerde visstand en bodemleven en vermindert de impact op het ecosysteem;
- het project is innovatief op technisch of organisatorisch gebied;
- de aanvrager van het project, indien deze visser is, verkrijgt zijn inkomsten aantoonbaar in meerderheid uit de waddenvisserij;
- een project wordt ingediend door een samenwerkingsverband dat bestaat uit minimaal twee onafhankelijke rechtspersonen.

Actielijn 1.1 - Duurzame bedrijfsvoering

Deze actielijn is gericht op herstel en/of ontwikkeling dan wel het beperken van impact op het milieu en/of het Waddenzee-ecosysteem door innovaties in de bedrijfsvoering van de visserij. Hierbij gaat het om verbeterde vangsttechnieken, minder bijvangst en het toepassen/installeren van registratie- en managementsystemen die bijdragen aan een meer beheerste visserij, .

Projecttypen die in aanmerking komen:

- vistechnieken die de druk op het ecosysteem verminderen doordat ze minder bodemberoerend zijn en/of de hoeveelheid bijvangst (soorten die niet tot de doelsoort horen of die ondermaats zijn) kunnen beperken;
- registratie- en managementsystemen gericht op een meer beheerste visserij en beter bestandsbeheer van de doelsoorten.

Actielijn 1.2 - Flexibilisering visserij

Deze actielijn is gericht op de verbreding van de visserij naar meer flexibele visserijbedrijven. Flexibele bedrijven - Flexibele bedrijven kunnen meerdere keren per jaar overschakelen op andere vangsten of neven activiteiten, waardoor ze goed kunnen inspelen op seizoensmatige of meerjarige veranderingen in het ecosysteem of in de markt. Dit leidt tot meer veerkracht in de gehele wadvisserijsector, waarbij specialistische bedrijven voordeel hebben van flexibele collega's die tijdig uitwijken naar andere visserijen en flexibele vissers hun rendement verhogen door doelsoorten alleen te bevissen in optimalere omstandigheden. Een voorwaarde voor deze transitie is dat de netto-impact van de visserij op het ecosysteem niet toeneemt. De flexibiliserende bedrijven zullen om die reden vooral kleine schepen en/of selectieve vangmethoden met weinig impact gebruiken. Duurzame aquacultuur kan deel uitmaken van de geschetste flexibele bedrijfsvoering.

Projecttypen die in aanmerking komen:

- verbreding naar meerdere doelsoorten, mits niet leidend tot een grotere druk op het ecosysteem;
- verbreding naar nieuwe (andere dan de tot nu toe gebruikelijke) doelsoorten, mits niet leidend tot een grotere druk op het ecosysteem;
- experimenten met duurzame aquacultuur of verduurzaming van de bestaande aquacultuur.

Actielijn 1.3 - Vermarkting en regionale inbedding

Deze actielijn is gericht op het creëren van meer toegevoegde waarde voor de visserij en het waddenproduct en op ketenversterking. Kansen voor verbetering op deze terreinen liggen met name in meer efficiency in de keten van visser tot consument, zoals het verkorten van de keten, innovaties met betrekking tot visverwerking, logistiek en een betere vermarkting en promotie – met de nadruk op kwaliteit, duurzaamheid en de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee als voedselbron. In lijn daarmee zijn er ook economische kansen door een betere aansluiting op de toerisme- en recreatiesector.

Projecttypen die in aanmerking komen:

- projecten die leiden tot een efficiëntere samenwerking, werkwijze, vermarkting of promotie in de regionale visserij-afzetketens of ketenverkorting (dwz beperking van het aantal schakels tussen de visser en de consument);
- creëren van meer toegevoegde waarde aan het wadvisserijproduct;
- ontwikkeling van nichemarkten/producten;
- verbinding van de visserij met de toeristisch/recreatieve sector.

7. Budget Lokale Innovaties

Het Waddenfonds wil, naast het ondersteunen van relatief grootschalige ontwikkelingen ten behoeve van het hele Waddengebied, ook aandacht geven aan kleinschalige lokale innovaties (vernieuwende initiatieven), gericht op behoud en versterking van de leefbaarheid voor de inwoners. Voor een duurzame ontwikkeling van het Waddengebied is de betrokkenheid van de eigen bevolking cruciaal. Met het Budget Lokale Innovaties biedt het Waddenfonds aan samenwerkingsverbanden van lokale initiatiefnemers de mogelijkheid subsidie aan te vragen voor kleinschalige innovaties, die de leefbaarheid en de kwaliteit van de leefomgeving van het gebied ook op langere termijn in stand houden en versterken. Het initiatief moet tenminste op lokale schaal vernieuwend zijn. Hierbij dient afstemming te worden gezocht met de Plaatselijke Groep, het netwerk of de contactpersoon die voortvloeien uit LEADER².

Doel

Het doel van het Budget Lokale Innovaties is het stimuleren en ondersteunen van lokale vernieuwende projecten, die bijdragen aan een duurzame instandhouding en verbetering van de leefbaarheid in het Waddengebied. Daarbij dient het begrip leefbaarheid zo breed te worden geïnterpreteerd dat ook de randvoorwaarden voor leefbaarheid zoals (sociaal-)economische ontwikkeling, vestigingsklimaat en culturele infrastructuur van het gebied daaronder worden begrepen. Hetzelfde geldt voor kwaliteit van de leefomgeving. Hieronder kunnen diverse ruimtelijke maatregelen vallen in de bebouwde kom of het buitengebied. Met dit Budget wil het bestuur van het Waddenfonds vernieuwende initiatieven een kans geven, die vanwege hun kleinschalige of lokale karakter niet in aanmerking komen voor reguliere bijdragen uit het Waddenfonds, maar wel van belang zijn voor de leefbaarheid en de kwaliteit van de leefomgeving van het gebied en de betrokkenheid van de bewoners.

De wens tot het stimuleren van (kleinschalige) lokale innovatieve projecten is door het Algemeen Bestuur vertaald in een beperking van de subsidiabele projectkosten tot maximaal € 200.000. Projecten met € 200.000 subsidiabele kosten of meer kunnen, mits zij voldoen aan de daaraan gestelde voorwaarden, in aanmerking komen voor subsidie op grond van de thematische deelprogramma's van het Waddenfonds. Ten behoeve van de uitvoerbaarheid van het programma is aan de subsidiabele projectkosten een minimumgrens gesteld van € 10.000.

Bij de toepassing van dit budget stelt het bestuur nadrukkelijk de voorwaarde dat het initiatief tot stand komt door lokaal samenwerkende partners. Samenwerking heeft positieve effecten op het draagvlak, de regionale uitstraling, de spreiding van kennis en de succesansen van het project.

Verder moeten degenen op wie het project is gericht, worden betrokken bij de vormgeving en uitvoering ervan.

Op grond van het Budget kan een bijdrage van maximaal 50% worden verstrekt in de dekking van de subsidiabele projectkosten. De overige kosten moeten dus gedekt worden door bijdragen van anderen dan het Waddenfonds. In beginsel worden aan de aard van de herkomst van deze cofinanciering door derden geen nadere voorwaarden gesteld.

² LEADER is een Europees subsidieprogramma voor (regionale) plattelandsontwikkeling dat tot en met 2013 van kracht is.

Toetsingscriteria

Subsidieaanvragen voor het Budget Lokale Innovaties worden beoordeeld op grond van de onderstaande toetsingscriteria. De aanvrager dient inzichtelijk te maken dat het projectvoorstel voldoet aan elk toetsingscriterium. Het Dagelijks Bestuur van het Waddenfonds beoordeelt in welke mate een projectvoorstel voldoet aan de toetsingscriteria.

- Het project is innovatief. Dat is het geval wanneer het lokaal een vernieuwend karakter heeft. Vernieuwing heeft in dit verband niet alleen betrekking op technologie, maar ook op niet-technologische aspecten zoals organisatie, samenwerkingsvormen, marktmechanismen, etc.
- De projectdoelstellingen zijn helder en meetbaar. De na te streven doelen in het projectplan moeten voldoende concreet, meetbaar en haalbaar zijn gericht zijn op versterking van de leefbaarheid of van de kwaliteit van de leefomgeving en voorzien zijn van een realistische tijdplanning.
- Het project draagt bij aan de leefbaarheid of de kwaliteit van de leefomgeving van het betrokken gebied. De resultaten moeten daarom in ieder geval neerslaan in dat gebied. Gebiedsoverstijgende- en/of synergie-effecten worden als een pré beschouwd.
- De effecten van het project zijn op langere termijn geborgd. Voor een duurzame ontwikkeling van de leefbaarheid of de kwaliteit van de leefomgeving is het van belang dat de effecten van het project niet wegebben nadat het is afgesloten. Daarom investeert het Budget Lokale Innovaties alleen in vernieuwing, wanneer er een reële kans bestaat dat deze ook op langere termijn effect sorteert. Dat betekent dat aan (commerciële) investeringen een exploitatieopzet/businessplan verbonden is en aan verbetering of vervanging van infrastructuur een beheerplan. Naarmate de investering groter is, neemt het belang van een dergelijk plan toe en daarmee nemen ook de eisen toe, die daaraan worden gesteld.
- Het project draagt bij aan versterking van de lokale gemeenschap. Het Budget is gericht op het stimuleren van innovaties, die bijdragen aan versterking van de lokale leefbaarheid of de kwaliteit van de leefomgeving. Om de lokale inbedding te bevorderen, moet het project tot stand gebracht worden met betrokkenheid van degenen op wie het is gericht. De aanvrager moet daarom inzichtelijk maken dat het projectplan draagvlak vindt in de lokale gemeenschap. De Plaatselijke Groep, het netwerk of de contactpersoon die voortvloeien uit LEADER kan hierbij een ondersteunende rol hebben.

Aldus besloten 21 september 2012:

Drs. J.C. Bekius, secretaris

- Hoofdstuk 6 Programma Landbouw en Visserij is vastgesteld door het Algemeen Bestuur op 28 maart 2013
- Hoofdstuk 7 Budget Lokale Innovatie is vastgesteld door het Algemeen Bestuur is vastgesteld door het Algemeen Bestuur op 9 december 2013